

Ο ΝΟΥΜΑΣ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΚΕΡΙΑΚΗ

Ίδιοχτήτης: Δ. Π. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΔΡΟΜΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, άφ. 4, ΑΘΗΝΑ

Συντρομή χρονιάτικη: Για την Ελλάδα και την Κρήτη δρ. 10. Για τὸ ἔξωτερικὸ φρ. χρ. 12.50.--Γιὰ τίς ἐπιγραφίς δεχόμαστε καὶ τριμηνες συντρομές (3 δρ. τὴν τριμηνία).—Κανένας δὲ γράφεται συντρομητής ἂ δὲν προπληρώσει τὴ συντρομή του.

20 λεπτά τὸ φύλλο. — Τὰ περασμένα φύλλα πουλιούνται στὸ γραφεῖο μας διπλὴ τιμὴ.

Βρίσκεται στὴν Ἀθήνα σ' ὅλα τὰ κιόσκια, καὶ στίς ἐπιγραφίς σ' ὅλα τὰ Πραχτορεῖα τῶν Ἐφημερίδων.

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΘΩΡΑΚΩΤΟ. — ΠΡΩΤΑ ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ. — Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΔΕΣΠΟΤΗ. — ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ ΤΗΣ ΧΟΛΕΡΑΣ.

ΝΑ χαροῦμε γιὰ τὸν «Ἀβέρωφ». Ποιὸς λέει ὅχι; Ἀποχτήσαμε ἕνα καράβι δυνατὸ. Ὁ Θεὸς νὰ δώσει νὰ ποητήσουμε καὶ ἄλλα, ἀνέμη δυνατότερα. Τί σημαίνει ὅμως τοῦτο; Μ' ἕνα δυὸ καράβια δὲ γινόμαστε δυνατοί, ὅσο μᾶς λείπει τὸ ἀπουδαιότερο καράβι ποὺ λέγεται Πειθαρχία. Ἐνα τέτιο καράβι, λένε, ἔχει ἡ Ἀγγλία, ἕνα τέτιο καράβι ἔχει ἡ Γερμανία καὶ εἶναι σήμερον δυνατὲς στὴ θάλασσα. Κ' ἕνα τέτιο καράβι λείπει ἀπὸ τὸ ναυτικὸ μας καὶ φοβούμεστε πὼς δὲ θὰν τὰποκτήσουμε καὶ τόσο γρήγορα.

Ἔτσι δίχως τὴν Πειθαρχία ὁ «Ἀβέρωφ» ἔχει τὴν ἀξία ἐμπορικῶν καραβιῶν καὶ ἡ χαρὰ μας χρειάζεται καπνὸ νέφους.

Οἱ ναφτικοὶ μας μάλιστα στὸν ἐρχομὸ κάθε καινοῦριου καραβιοῦ καλὸ θάτανε νὰ θυμόντουσαν τὰ λόγια τοῦ κ. Πάλλη:

— «Πρὶν ἀγοράσουμε μεγάλα καράβια πρέπει πρῶτα ν' ἀποκτήσουμε ναφτικούς ποὺ νιώθουν τὰ χρέη τους».

Πειθαρχία λοιπὸν καὶ μόνον πειθαρχία. Τὰ καράβια ὕστερα.

ΡΩΤΗΘΗΚΕ, λένε, ὁ δεσπότης Βόλου ἀπὸ δικαστὴ πὼς καὶ ποῦθε ξέρει πὼς ὁ τάδε εἶναι μαλλιαρός.

— Φαίνεται ἀπὸ τὰ μούτρα του! ἀποκρίθηκε ὁ σεβασμιώτατος.

Θέλαμε νὰ ξέρομε τὰ σεβαστὰ μούτρα τοῦ δεσπότη

σάν τί νὰν τὸν δείχνουνε. Ἡ λογικὴ τοῦ πιά γιὰ κάθε ἄλλο παρὰ γιὰ δεσπότη τὸν δείχνει.

ΚΑΘΟΛΟΥ δὲ θάναι ἡ κινρὰ χολέρα εὐχαριστημένη με τὸν κ. Ρέπουλη. Τῆς ἔχει στήσει ἄγριο πόλεμο. Τὴν κυνηγáει ἀλύπητα παντοῦ. Πότε στὰ σύνορα, πότε στὸ Λαίριο, πότε στὸν Ἀη Γιώργη. Κι ὅπου τὴ μυριστεῖ, καὶ ἀπάνου της.

Θέλουνε νὰ ποῦμε πὼς ἂν τὴ γλυτώσουμε καὶ τούτῃ τὴ φορὰ τὴ λεγόμενη, στὸν κ. Ρέπουλη θὰν τὸ χρωστάμε. Ἀντὶ νὰ ξαπολνάει ματιφέστα σὲ κινέζικη γλώσσα, ποὺ νὰ μὴν τὰ νιώθει κανεῖς, παίρνει τὸ ραβδί του καὶ πηγαινει στὰ διάφορα λοιμοκαθαυτήρια, καὶ τὰ ἐπιθεωρεῖ ὅλα μοναχὸς του καὶ ὅλα ὁ ἴδιος τὰ κανονίζει. Συχαρήκια λοιπὸν τοῦ πρέιουνε, ἂν καὶ τίποτες πυραλάνουν ἀπὸ τὸ χρέος τοῦ δὲν κάνει.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΑΣ
ΚΙ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ (1)

Οἱ περισσότερες ὁμως ἀντιθέσεις τοῦ ἀνθρώπου βρίσκονται κυρίως στὴ σφαῖρα τῆς Συνείδησός του καὶ ἐφείλονται στίς πολλὰς καὶ ἀντιφατικὰς διανοητικὰς ἐπιδράσεις ποὺ ὑφίσταται. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ θάνολξουμε τὰ μάτια μας θὰ μᾶς παραλάβῃ ἡ πρῶτη ἰδιοχτήτρια, ἡ Οἰκογένεια, καὶ θὰ μᾶς διδάξῃ τὴν ἡθικὴ τῆς: Ὅφείλεις νὰ σέδεσαι τὸν πατέρα σου καὶ τὴ μητέρα σου, νὰγαπᾷς τὰδέρφια σου καὶ νὰ τοὺς ὑποτάσσης τὸν ἑαυτὸ σου. Δεύτερο ἐρχεται τὸ Κράτος με τὸ Σχολεῖο, ἰδιοχτήτης καὶ αὐτό. Μὲ μιὰ εἰκτρὴ παραμόρφωση τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς Ἀλήθειας, με χίλια ψέματα καὶ πονηρὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἐνστικτοῦ τῆς αὐτοσυντήρησης, μᾶς διδάσκει καὶ μᾶς πείθει πὼς ἔχουμε καθήκον ὑπέρτατο, ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ ἀνώτερες ἡθικὰς αἰτίες, νὰ θυσιάζουμε κάθε στιγμὴ τὸν ἑαυτὸ μας χάριν τῆς Πατρίδας μας. Γιὰ τὴν Οἰκογένεια τὸ πρῶτο καθήκον εἶνε πρὸς τοὺς γονεῖς, γιὰ τὸ Κράτος πρὸς τὴν Πατρίδα. Συγχρόνως ἐρχεται ἡ Θρησκεία. Κι' αὐτὴ τὴν ἴδια ἀπαίτηση με τοὺς ἄλλους: νὰ θυσιάσουμε πάλι τὸν ἑαυτὸ μας χάριν μιᾶς νέας τώρα ιδέας: τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον. Κι' αὐτὴ προσπαθεῖ νὰ μᾶς πείσῃ καὶ μᾶς πείθει δυστυχῶς, — συνήθως με ἀκατανόητα ἐπιχειρήματα — πὼς ἔχουμε ὑποχρέωση νὰ τὸ κάμουμε, ὑποχρέωση ποὺ πηγάζει ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη, θεία ἀρχή. Καὶ συγχρόνως μᾶς φοβερίζει πὼς, ἂν δὲν τὸ κάμουμε, θὰ τιμωρηθοῦμε στὸν ἄλλο κόσμον, ἐνῶ τὸ Κράτος, πραχτικώτερο, δὲν περιορίζεται σὲ φοβέρες μὰ ξέρει καὶ νὰ τίς πραγματοποιεῖ, ἔχοντας πάντα ἐτοιμὴ, γιὰ κάθε ἐνδεχόμενον, μιὰ τρώγλη ποὺ τὴν ὀνομάζει Σωφρονιστήριον καὶ ἕνα ἐγωϊστικώτατο χέρι

1) Ἡ ἀρχὴ τοῦ στὸν ἀριθ. 443 (σελίδα 423.)

πού τὸ ὀνομάζει . . . Δικαιοσύνη. Μετὰ τὴ Θρησκεία εἶναι ἡ σειρά τῆς Κοινωνίας. Τὸ πρῶτο ἄρθρό αὐτῆς δὲν εἶναι οὔτε ἡ Οἰκογένεια, οὔτε ἡ Πατρίδα, οὔτε ὁ πλησίον, ἀλλὰ ἡ Κοινὴ Γνώμη. Κατὰ τὴν Κοινωνίαν ὀφείλουμε νὰ σεβόμαστε τὴν Κοινὴ γνώμη καὶ νὰ τῆς ὑποτάσσουμε πάλι τὸν ἑαυτὸ μας. — Αἰώνίως τὸν ἑαυτὸ μας νὰ ὑποτάσσουμε καὶ νὰ θυσιάζουμε : αὐτὸ θέλουν ὅλοι. — Καὶ εἶναι κι' αὕτὴ κακὴ, γιατί μᾶς φροδερίζει πῶς, ἂν δὲν τὸ κάμουμε, θὰ μᾶς τιμωρήσῃ μὲ τὴν κοινὴ περιφρόνηση καὶ τὴ στέρηση.

Καὶ δὲν εἶναι, θαρρῶ, καθόλου περίεργο ἂν τὸ άτομο καταλήγῃ νὰ τὰ πιστέψῃ ὅλα, ὥστε ὁλόκληρη ἡ Συνείδησή του ἀποτελεῖ ἕνα μέρος τοῦ ἑαυτοῦ τοῦ πού πολεμᾷ τὸν ἑαυτὸ του. Κ' ἐδῶ δὲν πρόκειται μόνο γιὰ τὴν πιστὴ ἀλλὰ, τὸ χειρότερο, γιὰ τὴ Συνήθεια, πού καταλήγῃ νὰ διαμορφωθῇ στὴν ἀρχὴ σὲ τάση, κατόπι μὲ τὴν κληρονομικότητα σὲ ἐνστικτο καὶ νὰ πάρῃ νέα θέση μέσα μας σὰν αἴσθημα, γιατί, ὅπως ἐσημείωσα κι' ἄλλοῦ, τὸ αἶσθημα (ἢ ἡ ἀγάπη, ἂν τὸ προτιμάτε — μὲ τὴ γενικὴ τῆς ἔννοια) εἶναι ἕνα υποκειμενικὸ συνάνωμα τῶν ἀντικειμενικῶν λέξεων ἐνστικτο καὶ τάση, πού εἶναι, τὸ δεύτερο, μετὰ τὸ πρῶτο, ἀναπόφευκτα ἀποτελέσματα κάθε παρατεταμένης ἐξωτερικῆς ἐπίδρασης. Ἔτσι ὁλόκληρη σχεδὸν ἡ Συνείδηση μὲ τὴ Λογικὴ τῆς καὶ ἕνα μέρος τοῦ Ἀσυνείδητου μὲ τὰ Αἰσθηματὰ του συνεργάζονται ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ μας. Ποῦ εἶναι τώρα ἡ περιφρόνησις ἔννοια τοῦ Ἐγώ; Ποῦ τελειώνει τὸ Ἐγώ γιὰ νάρχισις τὸ μὴ Ἐγώ; Τὸ βεβῶς ὅμως τῆς νοστιμάδας εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον μερικὰ ἐξωτερικὰ καθεστῶτα ἔρχονται νὰ μᾶς ἀποδείξουν ὅτι ἔχουν λόγον νὰ ὑπάρχουν κι' ὁ λόγος αὐτὸς κλείνεται μέσα στὸ Ἐγώ μας (δυστυχισμένο Ἐγώ!), φέρνοντας ἐπιχειρήματα τίς λογικὰ καὶ τὰ αἰσθηματὰ πού μᾶς ἐδημιούργησαν μὲ μιὰ κακοηθέστατη βία. Π. χ. ἡ Δικαιοσύνη — ἐννοῶ τὴ δικαιοσύνη τοῦ Κράτους — κολακεύεται νὰ πιστεύῃ πῶς ἀπορρέει ἀπὸ νόμους ἠθικοὺς ἀπολύτους, πού ὑπάρχουν μέσα στὴν ψυχὴ μας (ἢ ὅποια ψυχὴ μας εἶν' ἕνα κομμάτι τοῦ Ἀπόλυτου). Τὰ ἴδια μᾶς σφυρὶ ζεῖ κι' ἡ Θρησκεία : ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶναι φύσει (!!!) θρησκευτικὸς, τὰ ἴδια κι' ἡ Κοινωνία, τὰ ἴδια καὶ ἡ γεμάτη ἀπὸ εὐγένεια ἐπίσημη Ἠθική. Ὡς καὶ ὁ Kant ἀκόμα κατῴρθωσε νὰ πιστέψῃ ὅτι ἔτσι εἶναι, ὅτι δηλαδὴ ὑπάρχει μέσα μας ἕνα ἀπόλυτο ἠθικὸ πρόσταγμα, τὸ κλασικὸ κατηγορικὸ πρόσταγμα, πού εἶνε κλεισμένο, ὁμοιο, μέσα στὴν ψυχὴ ὅλων δίχως ἐξαίρεση τῶν ἀνθρώπων. Καὶ συνέχεια τῆς νοστιμάδας αὐτῆς πού εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον ἡ Συνείδηση κάθε ἀνθρώπου (γι' αὐτὸ τὴν ὠνόμασαν καὶ Ἡθική), γεμάτη ἀπὸ ξένες ἰδέες, δὲ δυσκολεύεται καθόλου νὰ βρίζῃ μὲ τὰ χειρότερα λόγια τὸ

δυστυχισμένο τὸ Ἐγώ καὶ τὰ πολυτιμώτερα ἐνστικτὰ του, χάρῃ στὰ ὅποια διατηροῦμε τὴ ζωὴ μας, ἀποκαλώντας τὰ μὲ περιφρόνησιν πάθη, ἀδυναμίες, κακίες, ἁμαρτίες, αἴσχη; βαρβαρότητες κ' ἕνα σωρὸ τέτοια. Κι' ὅμως ὅλ' αὐτὰ ἀπορρέουν ἀπὸ τὰ δυνατότερα ἐνστικτὰ μᾶς καὶ τὰ παλαιότερα; τὰ ὅποια καὶ μόνον ἀγωνίζονται γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ζωῆς. Τὸ πρᾶμα καταντάει ἀλήθεια ἐξωφρενικὸ καὶ ἀπελπιστικὸ γιὰ ἕναν ἄνθρωπον, πού τοῦ λείπει ἕνα δυνατό Ἀσυνείδητο, πού νὰ θέλῃ μὲ κάθε τρόπο τὴ ζωὴ. Ἄς ξαναγυρίσουμε ἕμεις στὴ συνέχεια τῶν ἐξωτερικῶν ἐπιδράσεων.

Τὸ παιδί ἔγινε πλέον ἄντρας καὶ μπορεῖ νὰ πολεάσῃ κάποια ἐλευθερία πού τοῦ κληροδότησαν μερικὲς ἐπαναστάσεις. Καὶ τώρα εἶναι πού ἀρχίζει ὁ μεγάλος κίντυνος. Χιλιάδες φύλλα τυπωμένου χαρτιοῦ ἔρχονται καὶ μᾶς ξεφορτώνουν κάθε μέρα τίς ἐλεύτερες ἰδέες τους. Καθένας μπορεῖ νὰ λέῃ ὅ,τι θέλει : Ἡ οἰκογένεια εἶναι ἕνα βρῶν κληροδοτήμα βάρβαρου παρελθόντος. Τὸ Κράτος εἶναι ἕνα μηδενικὸ ἀπέναντι τοῦ ατόμου. Ἡ Θρησκεία εἶναι ἕνα ἀναιδέστατο ψέμα. Ἡ Κοινὴ Γνώμη εἶναι ὁ κακοηθέστερος ἐγωφιστής. Ἡ Ἐπιστήμη εἶναι ἡ μεγάλῃ Ἀλήθεια, πού τῆς ὀφείλουμε (!!) νὰ θυσιάζουμε (πάλι νὰ θυσιάσουμε!) τὸ ἑγώ μας. Ἄλλος ὅμως μᾶς φωνάζει πῶς ἡ Ἐπιστήμη εἶναι κι' αὕτὴ ψέμα καὶ πῶς ἡ Ἀλήθεια βρίσκεται μέσα στὴν ὁμορφίαν, πού χάρῃ τῆς πρέπει (δὲ θὰ τελειώσουν λοιπὸν ποτὲ αὐτὰ τὰ πρέπει!) νὰ αὐτοθυσιαζόμαστε. Οἱ ἰδέες αὐτὲς δὲν ἔχουν τέλος, ἔχουν ὅμως ἕνα κοινὸ γνώρισμα : Ὅτι καμμιά δὲν εἶναι εὐχαριστημένη ἐντελῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας καὶ ὅλες μᾶς παρακινοῦν πρὸς μιὰ μεταβολή. Ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον προσπαθοῦν νὰ μᾶς πείσουν δὲν εἶναι πάντα ὁ ἴδιος ! Μερικὲς ἀφιερώνουν ὅλη τὴν προσπάθειά τους στὴ Συνείδησή μας (λογικὸς τρόπος), ἄλλες στὸ Ἀσυνείδητο (καλλιτεχνικὸς τρόπος), πολλὲς καὶ στὰ δύο (μιχτὲς τρόπος). Τὸ ἀποτέλεσμα πού θὰ φέρουν, κι' αὐτὸ διαφορετικὸ : Ἄν οἱ σκέψεις ἢ τὰ αἰσθηματὰ πού τίς ἐγέννησαν δὲν ὑπάρχουν μέσα μας, ἢ ἐπίδρασή τους θὰ εἶναι ἀρνητικὴ, θὰ μᾶς παρακινήσουν δηλαδὴ πρὸς ἕνα ἀγῶνα ἐναντίον τους, πού συνήθως κολακευόμαστε νὰ τὸν ὀνομάζουμε ἀγῶνα ἐναντίον τῆς ψευτιάς. Εἶναι πάντα ἡ ἴδια μανία τοῦ ἀνθρώπου νὰ θέλῃ νὰ γενικοποιῇ ὅ,τι εἶναι δικό του, χαρακτηρισίζοντάς π. χ. τὴν Ἀλήθειάν του ὡς Ἀλήθεια (μὲ ἀπόλυτὴ ἀξία), τὸ Ψέμα του ὡς Ψέμα. Ἄν ὅμως ὑπάρχουν μέσα μας ἀντίστοιχες σκέψεις καὶ ἀντίστοιχα αἰσθηματὰ, τότε θὰ ὑποστοῦμε κάποια θετικὴ δράση καὶ θὰ παρακινήθοῦμε σὲ ἕνα ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐξάπλωση καὶ τὴν ἐνδυνάμωσή τους. Ἀλλὰ κ' ἐδῶ χρειάζονται νέες

διακρίσεις. Τὸ καλύτερο θὰ εἴτανε ἴσως ἡ δεύτερη αὐτῇ περίπτωσι νὰ διακριθῇ σὲ *ἀγογή*· μορφῇ, ὅταν τὰ Αἰσθήματα καὶ οἱ Σκέψεις, ἀπὸ τὰ ὁποῖα πήγασε ἀρχικῶς ἡ Ἰδέα, εἶναι κληροδοτημένα ἀπὸ ἕνα μακρυνὸ παρελθόν ἢ ἀπὸ ἕνα ἐκδιαστικὸ παρὸν καὶ σὲ *γόνιμη*, ὅταν εἶναι σκέψεις καὶ κυρίως—γὰ νὰ μὴν πῶ μόνο καὶ μόνο—αἰσθήματα, ποὺ ἀντιστοιχοῦν σὲ μιὰ γενικὴ ἀνάγκη μεταβολῆς.

Οὔτε καιρὸς δυστυχῶς μοῦ μένει, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ σκέψεις μου ἔχουνε συστηματοποιηθῇ ἐντελῶς γιὰ νὰ μιλήσω ἐκτενέστερα ἀπάνω στὰ τόσο λεπτὰ αὐτὰ ζητήματα. Τελειώνοντας, θὰ ἤθελα μόνο νὰ δώσω ἀκόμα μιὰ μικρὴ νύξη σχετικὰ μὲ μιὰ ἀναλογία ποὺ ὑφίσταται μεταξὺ ὄλων τῶν συνθέτων ὁργανισμῶν. Κάθε ζῶο π. χ. εἶναι ἕνας τέτοιος σύνθετος ὁργανισμός, ἀποτελούμενος ἀπὸ δισεκατομμύρια κύτταρα. Ἐπίσης καὶ ἕνα Κράτος εἶναι κι' αὐτὸ ἕνας ὁμοίος ὁργανισμός, ἀποτελούμενος ἀπὸ ἑκατομμύρια άτομα. Ἄν ζητοῦσε κανεὶς νὰ σκεφτῇ λογικῶς, θὰ κατέληγε στὸ συμπέρασμα ὅτι ἕνας τέτοιος ὁργανισμός θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι πλάσμενος ἔτσι ὥστε ὅλα τὰ συστατικὰ μέρη του νὰ τείνουν πρὸς ἕνα καὶ μόνο σκοπὸ: τὴ διατήρησιν καὶ τὸ συμφέρον τοῦ συνόλου. Ἄλλὰ δυστυχῶς τὸ πρᾶγμα δὲν εἶν' ἔτσι. Γιατὶ πρῶτα πρῶτα ἐρχεται στὰ ζῶα τὸ γεννητικὸ ἔνστικτο ποὺ τὰ τραβάει ὅξω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους, μερικὰ μάλιστα τόσο πολὺ, ὥστε μπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς πῶς; αὐτὸ καὶ μόνο εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς τους. Ἄλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα κυτταρικὰ ἀθροίσματα ἢ καὶ ὁλόκληρα ὅργανα ὑπάρχουν σὲ κάθε ζῶο, ποὺ εἶναι κάποτε μόνο ἀσκοπα, κάποτε καὶ ἐπιβλαβῆ γιὰ τὸ ἄτομο, καὶ τὰ ὅποια εἶναι κληροδοτήματα ἑνὸς παρελθόντος. Μεταξὺ ἄλλων πολλῶν ἕνα τέτοιο παράδειγμα ἀχρηστοῦ καὶ μόνο ἐπικίντунου ὅργανου, εἶναι στὸν ἄνθρωπο ἡ σκληροκοιδὴς ἀπόφυση. Γι' αὐτὸ ἀπὸ ὅλους τοὺς σημερινούς βιολόγους καὶ φυσιολόγους κανένας πλέον δὲν παραδέχεται πλήρη σκοπιμότητα τῶν ὁργανικῶν ὄντων. Ἄλλὰ τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι εὐκόλο ν' ἀποδειχθῇ παντοῦ ἀντικειμενικῶς. Στὸ κεντρικὸ νευρικό μας σύστημα π. χ. ποῖός μπορεῖ νὰ ξέρῃ τί λειτουργία ἐπιτελεῖ τὸ κάθε κύτταρο γιὰ νὰ κρίνῃ τὸ βαθμὸ τῆς σκοπιμότητάς του; Ἰδοὺ ὅμως ὅτι καὶ ἡ ὑποκειμενικὴ παρατήρησις μᾶς βεβαιώνει πῶς καὶ τὸ κεντρικὸ νευρικό μας σύστημα—ἡ Ψυχὴ μας, μὲ ἄλλους λόγους—ὑπόκειται κι' αὐτὴ στὸν ἴδιο κανόνα. Κομμάτια ἄπειρα μέσα τῆς χωρὶς χρησιμότητάς γιὰ τὸ ἄτομο καὶ κληρονομημένα ἀπὸ τὸ παρελθόν, κομμάτια ἄπειρα ἀκόμα ποὺ οὔτε λίγο οὔτε πολὺ ζητοῦν: νὰ μᾶς ὁδηγήσουν μιὰ ὥρα ἀρχήτερα στὸν αἰώνιον ὕπνο.

Ἄν κυττάξῃ τώρα κανένας μὲ προσοχὴ ἕνα Κράτος, θὰ εἶ τὸ ἴδιο πάντα φαινόμενο: Ἐλλειψὴ κάθε ἐνότητος καὶ σκοπιμότητος. Καὶ νά, ἕνα προχειρότατο παράδειγμα, ἡ Οἰκογένεια. Αὐτὴ εἶναι ἕνα καθεστῶς ποὺ βλάδει τὸ Κράτος κ' ἐναντιώνεται πρὸς τὰ συμφέροντά του, καὶ τὴν ἐποῖα θὰ εἶχε ἀπὸ πολλὸν καιρὸ διαλύσει, ἂν εἶχε πλήρη ἐνότητά καὶ σκοπιμότητα. Ἀλλὰ μόνο αὐτό; Ὁ συνασπισμὸς τῶν τάξεων σὲ ἰδιαιτέρως ἐνότητες ἐναντιώνεται πολὺ περισσότερο στὰ συμφέροντά του. Καὶ μερικὰ άτομα ἢ καὶ ὁλόκληροι Σύλλογοι προχωροῦν ἀκόμη μακρότερα: ἀσυνειδήτως ἢ ἐνσυνειδήτως τείνουν στὴν τελεία καταστροφὴ του, κηρύχοντας μιὰ φανατικὴ προπαγάντα ἐναντίον τοῦ πολέμου, ποὺ εἴτανε ἡ πρώτη ἀφορμὴ τοῦ σχηματισμοῦ κάθε Κράτους καὶ ἡ μόνη ἀφορμὴ τῆς διατήρησής του. Γιὰ νὰ φτάσῃ ἕνας ὁργανισμὸς τὸν ἀνώτερο βαθμὸ ἐνότητος καὶ συνεργασίας τῶν μερῶν του πρέπει νὰ βρίσκεται σὲ *διαρκῆ* ἀγῶνα. Ὅταν οἱ ἐχτροὶ ἀρχίσουν νὰ ἐκλείπουν, ξυπνοῦν πάλι οἱ φωνὲς τῆς ἀντίθεσης ποὺ ζητᾶνε νὰ διασπάσουν τὴν ἀσκοπὴ ἐνότητα. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ Κράτη μόνο στίς ἐποχὲς τῶν μεγάλων πολέμων καὶ κίντунων τοῦ παρελθόντος ἔφτασαν στὸ ὕψος τῆς δυνατῆς ἐνότητος καὶ τῆς ὑποστολῆς τῶν ἀτομικῶν θελήσεων, ἐνῶ ἡ σημερινὴ περίοδος μᾶς σχετικὰ διαρκέστερης εἰρήνης μᾶς δείχνει καθαρότατα, μάλιστα στὴν Εὐρώπῃ, μιὰ τάση πρὸς τὴν ἀποσύνθεσιν. Κι' ἀκόμα χαρακτηριστικώτερο παράδειγμα ἀντίφασης μᾶς παρέχει τὸ παράξενο ταίριασμα τῶν Εὐαγγελίων—δὲ λέω τῆς Ἐκκλησίας, γιατί ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἀναίρεσις τῶν Εὐαγγελίων—μὲ τὸ Κράτος. Ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος κηρύττει ἕναν ὕμνο πρὸς μιὰν ἀδερφωμένη ἀνθρωπότητα. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ Κράτος βάζει ἀπάνω σὲ μιὰ σημαῖα ἕνα Σταυρὸ γιὰ σύμβολο καὶ ὁδηγεῖ τοὺς ἀντρείους καὶ φιλοπάτριδες πολῖτες του στὸ χωρὶς ἔλεος σφάξιμο ἄλλων ἀνθρώπων. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο εἶναι βέβαια σκοπιμώτατο γιὰ τὸ Κράτος, ἀλλὰ ἡ διατήρησις τῶν Εὐαγγελίων καὶ τὸ διάδοσμά τους μάλιστα στὴν Ἐκκλησίαν εἶναι βέβαια ἀσκοπώτατο, μὲ μόνον ἐλαφρυντικὴ περίπτωσις τὴν ἀκατάληπτη γλώσσα τους.

Δὲν ξέρω κατὰ πόσο τὰ παραδείγματά μου εἴτανε κατάλληλα καὶ πειστικά, ἀλλ' αὐτὸ δὲν ἔχει νὰ κάμῃ τίποτε μὲ τὴ γενικὴ ἀξία τῆς Ἰδέας, τὴν ὁποῖα σήμερα ἀντιπροσωπεύουν πολλοὶ ἐξέχοντες φιλόσοφοι-ἐπιστήμονες: ὅτι δηλαδὴ ἡ ἀντίφασις εἶναι χαρακτηριστικὸ φαινόμενο ὅχι μόνο τῆς Ψυχῆς μας, ὅχι μόνο τῆς Ζωῆς, μὰ κι αὐτοῦ ἀκόμα τοῦ ἀψυχου καὶ νεκροῦ Κόσμου.